

BAM

DE

Jouw plan hier?

open

bloemenzaad,
voor de bijen!

De War is een vrijruimte waar (bijna) alles kan gebeuren, waar je bijzondere en inspirerende mensen ontmoet, waar nieuwe ideeën direct kunnen worden uitgeprobeerd. Maar we proberen

deze plek ook zo op te zetten dat dit in de toekomst ook zo kan blijven. Daarom verwachten we dat iedereen die iets in de War haalt ook iets bijdraagt aan het geheel.

Dat betekent dat niet alles vrijblijvend is en we niet altijd de makkelijkste weg kiezen.

Zo willen we alle energie op de plek zelf opwekken,

ons eigen voedsel verbouwen met een minimale voetafdruk, alleen werken met open source software en creative commons licenties, gebruik maken van hernieuwbare materialen of reststromen,

en dat allemaal onafhankelijk van subsidies of sponsoring.

Maar... het moet ook leuk blijven.

Er moet ook geleefd worden,

gegeten, genoten van absurde kunst,

experimentele performances.

Niet alles hoeft in één keer,

en niet alles hoeft serieus.

Er moet ook in de

tuin gezeten worden,

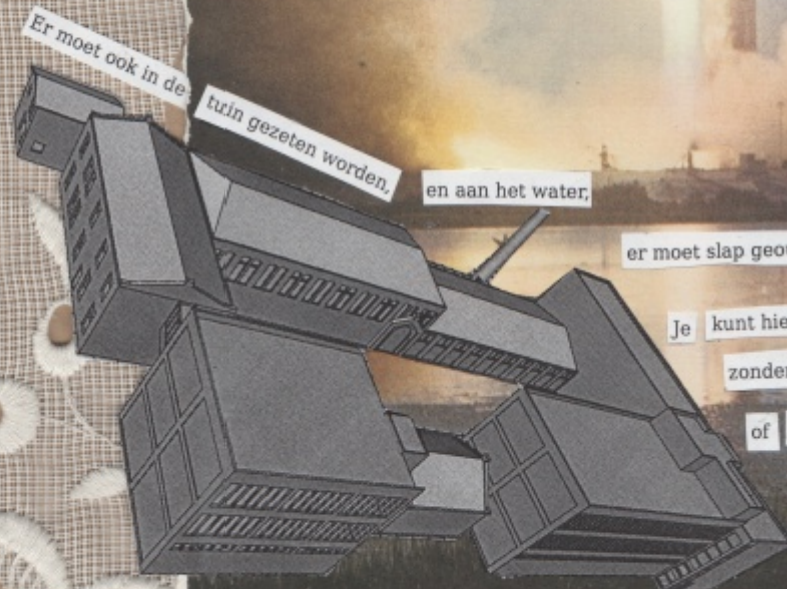
en aan het water,

er moet slap geouwehoerd worden en hard gelachen.

Je kunt hier nog eens ergens aan te beginnen

zonder dat je van tevoren weet waar je uit komt en

of het wel een goed idee is.

De War is een vrijruimte waar (bijna) alles kan gebeuren, waar je bijzondere en inspirerende mensen ontmoet, waar ...

OP EEN DAG

Je komt langs de oever van de Eem bij De War, bij de ingang is een gezellig eetcafé met terras aan het water. Vanaf de ingang loop je de binnenplaats op, waar je het theater kunt bezoeken. In een ander gebouw is een expositie en er zijn verschillende werkplaatsen open.

4

In het theater zijn voorstellingen en lezingen die je ergens anders niet snel zou zien. Er wordt hier veel geëxperimenteerd, en er is regelmatig een tussenstand te zien, niet alleen het eindresultaat van een voorstelling.

Bij de werkplaatsen kun je altijd even binnenlopen om te kijken wat men vandaag nu weer aan het maken is, maar je kunt er ook zelf aan de slag. Er zijn werkplaatsen voor metaal, hout, digitale fabricage, stadslandbouw etc. Hier zijn altijd mensen aan het sleutelen aan hun projecten. En heeft iemand een strakke deadline, dan zijn extra handen altijd welkom.

Iets verderop is de bibliotheek van Universiteit Amersfoort. Ook zijn er kleine winkeltjes voor industriële recyclingproducten, populair-wetenschappelijke boeken, duurzaamheidsbenodigdheden, en design en kunst van lokale kunstenaars.

Voor wie van erfgoed houdt is de binnenplaats een bijzondere ervaring, waar de industriële geschiedenis van 1880 tot nu in de vorm van verschillende bouwstijlen te zien is.

Aan de overkant van de binnenplaats is een steegje dat leidt naar de eetbare tuin. Je kunt hier op een bankje van de zon genieten en een boek lezen, maar je kunt ook meehelpen in de tuin of meewerken aan een experiment met stadslandbouw in één van de grote kassen.

De Kleine Koppel

begint aan de rand van de stad, bij de Koppelpoort.

Aangenomen wordt dat de naam 'Koppel' is afgeleid van het Oost-middelnederlandse woord *coppel*, dat gemeenschappelijke weide betekent. Daarmee wordt verwezen naar een gemeenschappelijk weidegebied dat de bisschop van Utrecht in 1399 afdroeg aan Amersfoort.

Dit soort gemene gronden kwam in deze periode meer voor, en stond het hele jaar ter beschikking van een groep gebruiksgerechtigden. Zij hadden het recht er hun vee te laten grazen, turf te steken, brand- of constructiehout te verzamelen, te vissen enz. Het beheer was in handen van een bestuur dat door de gerechtigden werd verkozen. Het toezicht kon, volgens een beurtrol, uitgeoefend worden door de gerechtigden zelf.

Je kunt de Kleine Koppel langs de Eem de stad uit volgen, totdat de weg een bocht maakt en overgaat in de Gelderse Straat. Hier, aan het einde van de Kleine Koppel loop je tegen een dobbelsteen-vormig gebouw op, dat hoort bij het fabrieksterrein waar de War is gevestigd.

Op dit terrein bevinden zich verschillende gemeenschappelijke werkplaatsen, ateliers en publieksruimtes. Deze staan het hele jaar ter beschikking van een groep gebruiksgerechtigden. Zij hebben het recht er hun onderzoek te doen, voorstelling te spelen, lezingen te bezoeken, gelijkgestemden te ontmoeten, thee te drinken enz. Het beheer is in handen van een bestuur dat door de gerechtigden wordt verkozen. Het toezicht kan, volgens een beurtrol, uitgeoefend worden door de gerechtigden zelf.

als tekst voor de zetter). Het fra. woord < lat. *copia* 'overvloed, massa'.
koppel znw. m. v., mnl. *coppel*, *coppele*, *copel*, *cople* v.o. 'band, juk, paar aan een gebonden dieren, kudde, maat voor droge en natte waren, regiment, gemeenschappelijke weide, jaarlijkse opbrengst, belasting', mnd. *koppel* o. 'band, koppel dieren, troep, maat voor vruchten', *kuppel*, *koppel*, *kupel*, *kopel* v.m.o. 'band, koppel jachthonden, troep', neder- en middeleijns *coppele* (1303), *cuppele* (1222) 'gemeenschappelijk veld' (> nhd. *koppel*) < ofra. *cople* 'leiband, paar jachthonden; stuk land, dat met een span ossen op een dag afgeploegd kan worden' (fra. *couple*) < lat. *copula* 'band'. — Als maatnaam kent het ofra. in het Noorden ook *cope*, *coupe*, *couple*; misschien lopen hier de woorden *copula* en **cuppula*, verkleinwoord van *cuppa* dooreen.
koppermaandag znw. m., sedert Kiliaen *kopperhensdagh*, *kopperkens maandag*

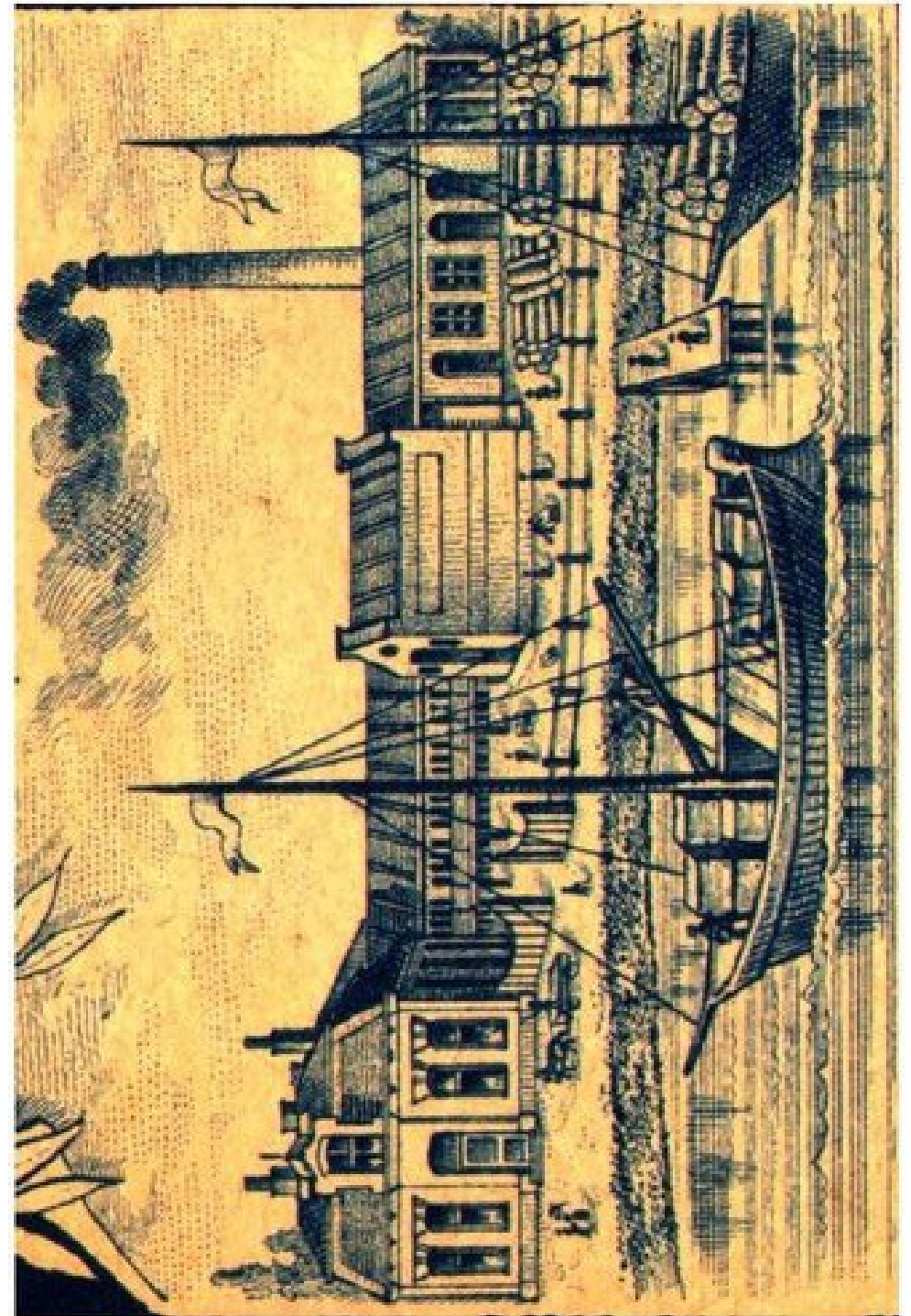
1. WAT VOORAF GING

Toen de kleurstoffenfabriek van Warner Jenkinson in 2001 dicht ging, kocht de gemeente het complex met de verwachting dat het in de toekomst gesloopt zou worden, en de plek herontwikkeld. Met de groei van de stad zou het centrum langzaam richting Isselt uitbreiden, en zodra het afvalstation van de ROVA (pal naast Warner Jenkinson) zou verhuizen zou dit een interessante vastgoedlocatie worden.

Inmiddels liggen de zaken anders. Een sloop-en-nieuwbouw scenario is niet meer aan de orde: De bodem is verontreinigd, wat bij nieuwbouw extra kosten met zich meebrengt; De ROVA gaat voorlopig niet verhuizen, waardoor een woonfunctie voor de locatie niet mogelijk lijkt; Op Isselt staan vele vierkante meters bedrijfsruimte leeg, waardoor een scenario dat zich terugverdient uit bedrijfsfuncties niet voor de hand liggend is; De bank- en vastgoedcrises zijn voorlopig nog niet ten einde waardoor de traditionele partijen voor ontwikkeling voorzichtiger zijn met financiering en ontwikkeling; Bovendien is de oude fabriek één van de laatsten in z'n soort in Amersfoort en als industrieel erfgoed het behouden waard.

Intussen is het terrein een broedplaats geworden voor kunst en innovatie. De huidige gebruikers werken er al ruim tien jaar zonder subsidie, niet alleen aan hun eigen werk, maar ook aan het mogelijk maken van projecten van anderen. Er zijn regelmatig publieksevenementen. De activiteiten, projecten en voorzieningen op het terrein zijn verenigd onder de naam 'De War'.

Al doende is het draagvlak gegroeid voor een proeftuin voor kunst, theater, wetenschap, duurzaamheid en innovatie die het hele terrein omspant, en waarin onderzoek centraal staat. Het plan is dan ook om het hele terrein te kopen van de gemeente Amersfoort.

NETWERKMAATSCHAPPIJ

Veel goederen en diensten in onze maatschappij worden sinds jaar en dag centraal geproduceerd door overheden en bedrijven, en geconsumeerd door burgers. Een aantal trends leidt er echter toe dat decentrale productie gewoner zal worden en dat diensten en goederen in een fijnmazig netwerk tussen individuen verdeeld zullen worden.

Makkelijk winbare grondstoffen uit centrale bronnen raken op, wat er toe leidt dat steeds meer grondstoffen uit hergebruik zullen komen. 3D printers maken het mogelijk steeds geavanceerder producten aan huis te fabriceren. Op het gebied van energie vindt een verschuiving plaats naar decentrale productie van hernieuwbare energie door individuen ten koste van energie uit fossiele bronnen door grote energiemaat-schappijen. Economisch gezien betekent dit een overgang van een lineaire economie, die gebaseerd is op een keten van grondstof via productie en consumptie tot afval, naar een circulaire economie, die gebaseerd is op kringlopen van materie en energie op alle schaalniveau's.

Nieuwsgaring en kennisdeling waren eeuwenlang afhankelijk van uitgevers en (staats)omroepen. De komst van internet maakt nu van iedereen een potentiële bron van kennis en nieuws die door iedereen gelezen, gehoord of gezien kan worden. Onderwijs door 's werelds beste docenten kan inmiddels door iedereen worden gevolgd op het tijdstip en in het tempo dat hem of haar uitkomt.

Bestuurlijk worden steeds meer verantwoordelijkheden van de natie staat overgeheveld naar enerzijds lokale besturen en anderzijds continentale of globale verdragsorganisaties. Burgerinitiatieven wijzen de politiek eerder de weg dan andersom.

De gemene deler van al deze ontwikkelingen is dat de maatschappij steeds minder goed beschreven kan worden aan de hand van bestuurders, producenten, consumenten, werkgevers en werknemers, maar steeds meer als een netwerk van gelijken, of 'peers'. Dit wordt vaak afgekort met P2P, of 'peer to peer'.

2. IN DE WAR

De War is een open laboratorium, pioniers ontmoeten er geestverwanten en vinden er een plek om ideeën uit te werken. Publiek is er getuige van hun bevindingen op het gebied van kunst, wetenschap, techniek en duurzaamheid.

Ruim twee jaar is er door De War gewerkt aan het ontwikkelen en schrijven van een plan voor de toekomst van het terrein. De War heeft daarbij deskundig advies ingewonnen van professionals op het gebied van architectuur, duurzaam renoveren, energieinstallaties, financiën, juridische zaken etcetera.

Een aantal panden is in slechte staat. Na aankoop zal het terrein geleidelijk worden herbestemd. Gedurende 10 jaar worden de gebouwen één voor één allemaal opgeknapt. Ondertussen kunnen ze al deels hun nieuwe functie krijgen. Zo kunnen bestaande activiteiten doorlopen en kan er steeds optimaal worden ingespeeld op een op dat moment bestaande vraag naar ruimte en activiteiten.

Bij het vormgeven van De War wordt uitgegaan van een aantal leidende principes: nieuwsgierigheid, diversiteit, duurzaamheid, open kennis, eigen initiatief en evolutie.

In de financiering van het plan spelen crowdfunding en -sourcing een belangrijke rol. Verschillende doelgroepen kunnen elk hun eigen onderdeel (co)financieren: Cultuurliefhebbers de theaterzaal, mensen die duurzaamheid en een groene stad belangrijk vinden de eetbare tuin en erfgoedliefhebbers de restauratie van de oude gebouwen.

Nieuwsgierigheid. De War is een plek waar het gaat om ontdekken, zowel actief door kunstenaars, wetenschappers en uitvinders die er nieuwe verkenningen doen, als passief door publiek dat er steeds iets nieuws kan leren of ervaren.

Duurzaamheid. Aangezien de War zich richt op onderzoek waarbij winst op korte termijn geen doel is, wordt de plek zelf zo duurzaam mogelijk opgezet. Dit komt ondermeer terug in het streven naar autonomie en onafhankelijkheid. Onafhankelijkheid op het gebied van energieneutraliteit en financieel gebied, evenals onafhankelijkheid in de manier van werken door bijvoorbeeld het gebruik van zoveel mogelijk vrije (open source) software en hardware.

Open kennis. In een tijd van intellectuele en creatieve overvloed, en de opkomst van wereldwijde netwerken is ontwikkeling vooral gebaat bij openheid en kennisdeling. Kennis wordt kritischer getoetst en er kan worden voortgebouwd op andermans werk. Het proces van kennisontwikkeling wordt toegankelijker voor de samenleving.

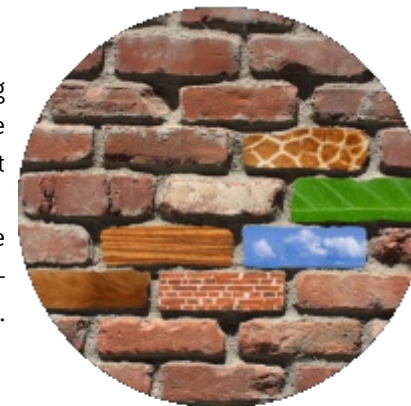

Eigen initiatief. De War wordt vormgegeven door het eigen initiatief van mensen om samen die voorzieningen te organiseren die ze zelf nodig hebben. Daarin vindt automatisch een selectie plaats van mensen die zelf verantwoordelijkheid nemen voor hun idealen en bereid zijn daarin verbinding te zoeken met andere mensen.

Evolutie. De War staat voor een ontwikkelmodel dat het mogelijk maakt om projecten te starten waarvan de uitkomst onzeker is. Dit door ze de gelegenheid te geven om langzaam te groeien, en het risico bij elke stap te beperken, of te delen met anderen die eenzelfde ambitie hebben.

Diversiteit. In het besef dat diversiteit van belang is voor stabiliteit van complexe systemen vormt De War een vluchtheuvel voor alles wat niet mainstream is. Dat kan grensverleggend fundamenteel onderzoek zijn, maar ook experimentele kunst, het doorgeven van oude ambachten of technologische innovatie.

3. PUBLIEK EN PIONIERS

In De War ben je continu getuige van nieuwe ontwikkelingen op het gebied van beeldende kunst, theater, wetenschap en duurzaamheid.

De War maakt van Amersfoort een completere stad en haalt interessante mensen naar de stad toe. Onder andere met een 'researcher in residence'-plek, waar onderzoekers en kunstenaars uit het buitenland een tijd kunnen verblijven om samen te werken met lokale onderzoekers. Hun werk wordt vervolgens in Amersfoort gepresenteerd aan het publiek.

Je kunt bij De War zowel 'halen als brengen'. Je kunt er komen als publiek, bij voorstellingen, workshops, het eetcafé, lezingen en nog meer. Maar de scheiding tussen publiek en deelnemers is niet zo hard. Vaak zit er een overlap in en bij sommige activiteiten is het niet eens duidelijk wie er bij het publiek horen en wie bij de organisatie. Een voorbeeld daarvan is het Repair Café*.

Veel werkplaatsen van De War zijn gemeenschappelijk. Onderzoekende kunstenaars, uitvinders en makers die er een werkplaats huren, vinden het leuk en belangrijk om ook energie te steken in (projecten van en met) collega's op het terrein en om hun werkplaats en kennis voor publiek open te stellen.

De War is niet gericht op economische, financiële winst maar op inhoudelijke winst. Door voorzieningen te delen kunnen kunstenaars en wetenschappers meer tijd steken in fundamenteel onderzoek. Publiek zit op de eerste rij en kan actief bijdragen aan het voortbestaan van een onafhankelijke vrijruimte voor onderzoek.

* zie pagina 46

VRIJLAB

In de War vind je een aantal collectieve initiatieven, waaronder Fablab Amersfoort, Transitielab, Repaircafé en het Voedselkollektief. Dit zijn allemaal burgerinitiatieven die iets belangrijks toevoegen aan de stad en die niet gedijen kunnen in een commerciële omgeving.

KIEMPLEK

De kantoor- en vergaderruimtes van de War worden gebruikt door verschillende ZZP-ers en maatschappen. Zij huren elk een eigen bureautje in een gezamenlijke ruimte, en maken gebruik van gedeelde vergaderruimtes, printfaciliteiten en internet.

De werkplaatsen en de theaterzaal worden gebruikt als eetcafé, als decorwerkplaats etcetera. Ook is het een podium voor try-outs en werk van (beginnende) theatermakers. Hier ontstaan nieuwe samenwerkingen.

In het Fablab kan men snel nieuwe prototypes uitproberen, en de eetbare tuin is een plek voor groene experimenten.

TOONKAMER

De War is een plek waar je kunt laten zien waar je mee bezig bent. Publiek kan er terecht voor kunst, wetenschap, politiek en duurzaamheid. Bijvoorbeeld bij Universiteit Amersfoort, Studium Generale, het Knopjesmuseum, Café Mwar, het Duurzaamheidscafé en OpenTOKO. Makers en onderzoekers kunnen hun werk laten zien, ook als het nog niet helemaal af is, en er waardevolle feedback op krijgen.

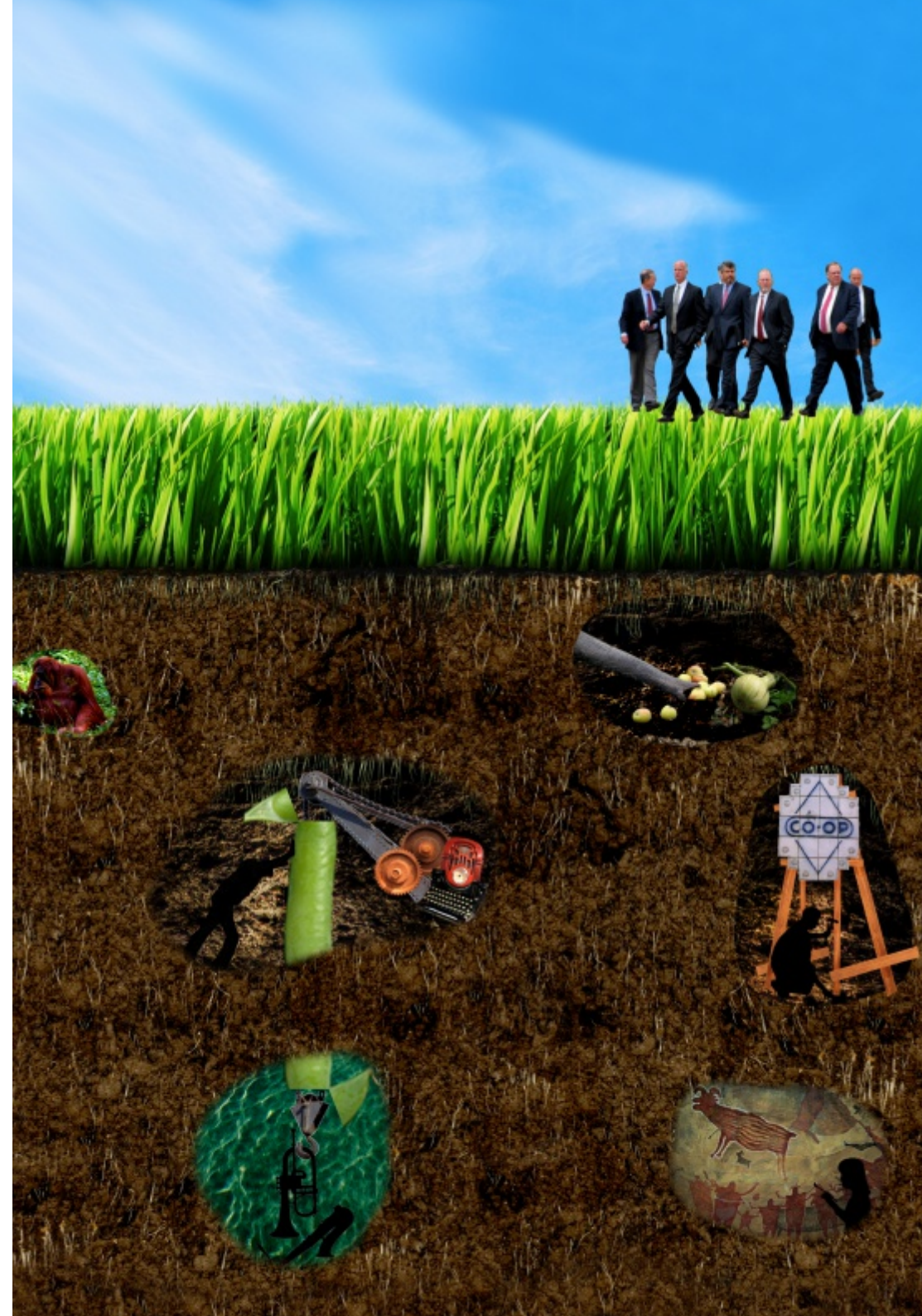
4. ORGANISATIE

De gebouwen en faciliteiten in De War worden beheerd door de coöperatie 'Plan B'. Het eigendom van het complex wordt ondergebracht bij een aparte stichting die de doelstelling bewaakt. Deze doelstelling is het faciliteren en ontwikkelen van onderzoek in kunst, wetenschap, innovatie en duurzaamheid.

De leden van de coöp kiezen, beheren en onderhouden samen de voorzieningen die ze nodig hebben. De behoefte aan werkplaatsen, apparatuur en gereedschap komt voort uit het onderzoek. De middelen ervoor komen beschikbaar doordat de voorzieningen gedeeld kunnen worden. Vele kleine bijdragen maken samen veel mogelijk. Dit wordt nog aangevuld met crowdfunding.

Binnen de coöp wordt gezocht naar een evenwichtige mix van continuïteit en vernieuwing. Om die reden is er een lange aspirantfase van 2 jaar, voordat nieuwe leden stemrecht krijgen. Zo wordt geselecteerd op betrokken en gedreven mensen. Aan de andere kant is het makkelijk om de coöp te verlaten voor leden die zich in een andere richting willen ontwikkelen.

Zo ontstaat een grassroots organisatie van middelen en mogelijkheden, die stevig geworteld is in de samenleving, en zelf zorg draagt voor de randvoorwaarden voor onderzoek en ontwikkeling.

ALLEN DIE ONDERZOEKEN

Vrienden!

Onze wereld verandert in hoog tempo. Het woord crisis combineert inmiddels met een indrukwekkende reeks andere woorden, zoals economie, klimaat, olie, voedsel en biodiversiteit. Intussen wordt er bezuinigd op kunst, wetenschap en onderwijs, en is een visie op het belang ervan voor de maatschappij ver te zoeken. De kaste van managers heeft nog maar amper door dat de wereld grote verschuivingen te wachten staan, en snapt niet dat al deze crises niet weg zullen gaan door steeds verder te bezuinigen. In hun ijver om slimmer te werken en efficiënter te besturen proberen ze datgene aan de tucht van de markt te onderwerpen dat ons werkelijk verder kan helpen. Datgene is onderzoek. Onderzoek, waarvan het nut niet vooraf bekend is.

Alle grote veranderingen in de maatschappij komen opeens. Ze bevonden zich in kleine slechtbezochte hoekjes, onder de radar van media en politiek. Ze waren met honderd en maar één bleek het antwoord op een plots gerezen alles bepalende vraag. Een ecosysteem blijft gezond door verscheidenheid, wanneer talloze niches gevuld blijven met curieuze of onbeduidende organismen. Een monocultuur is kwetsbaar voor kleine externe verstoringen. Voortdurende vernieuwing aan de basis is onmisbaar, of het nu gaat om een bedrijf, een ecosysteem of een mensenmaatschappij.

Vanaf nu zal ik allen onderzoekers noemen die hun nieuwsgierigheid volgen en ongebaande paden betreden. Allen die zich niet storen aan heersende modes, en originele vragen proberen te stellen. Allen die hun creativiteit niet ten dienste stellen van de markt maar gebruiken voor het vergaren van kennis, schoonheid en geluk. Allen die blauw zijn en witte mutsjes dragen. Ze heten kunstenaar, ze heten wetenschapper, ze heten uitvinder, onderwijzer, tuinier of filosoof. Zij hebben gemeen dat de kwaliteit van hun werk niet wordt gemeten in economisch rendement en hun succes niet afhangt van verkiezingen of kwartaalcijfers.

Vrienden!

Hoe redden we de kunsten die ons dierbaar zijn, de wetenschappen die ons helpen de diverse crises te begrijpen, het onderwijs dat nieuwe generaties moet leren na te denken. Misschien is de komende generatie de eerste die het minder goed zal hebben dan de huidige. We weten het niet. Veel is nog onbekend. Maar het is duidelijk dat we een aantal zaken anders moeten organiseren dan we gewend waren.

Ten eerste: Het is niet meer vanzelfsprekend dat een overheid kijkt naar de lange termijn, en de richting bepaalt. Waar de politiek zich steeds meer laat leiden door opiniepeilingen en mediastrategieën moeten onderzoekers zich anders gaan organiseren, en onafhankelijker worden van de heersende wind. We moeten dus op zoek naar andere financieringsmodellen.

Ten tweede: We leven niet meer in een tijd van creatieve en intellectuele schaarste, waarin kennisontwikkeling gebaat is bij geheimhouding en monopolies. We leven in een tijd waar menselijke creativiteit overvloedig beschikbaar is, en het makkelijker is dan ooit om mensen te verbinden in netwerken die draaien om open kennisontwikkeling.

Ten derde: Nieuwe mogelijkheden dienen zich aan op grenzen. Niet alleen grenzen tussen landen en culturen, maar ook tussen vakgebieden en disciplines. Nieuwe materialen zijn voedsel voor zowel kunstenaars als uitvinders. Nieuwe gereedschappen vervaardigen even makkelijk kunstwerken als laboratoriumapparatuur. Maar ook het onderscheid tussen professioneel en amateur verandert, waarbij de samengevoegde prestaties van tien deeltijdonderzoekers minstens zo belangrijk kan blijken als die van een ontdekkingsreiziger die zijn bezigheid tot levenskunst heeft verheven.

5. ONTWIKKELSTRATEGIE

De War wil het terrein op korte termijn helemaal in beheer nemen en in de loop van 10 tot 20 jaar transformeren tot een duurzame plek voor onderzoek en ontwikkeling, met een duidelijke publieksfunctie. Er zijn goede redenen om te kiezen voor zo'n geleidelijke herbestemming.

Het is goedkoper, omdat de bestaande gebouwen direct in gebruik worden genomen en het geld voor aanpassingen steeds op de plek zelf kan worden verdiend. Het is minder riskant, omdat de organisatie kan meegroeien met de ontwikkeling van de fabriek en minder zwaar wordt belast met bouwmanagementtaken. Er kan beter worden ingespeeld op vraag en aanbod vanuit de samenleving. En er kan beter gebruik worden gemaakt van technologie die nog erg in ontwikkeling is, bijvoorbeeld op het gebied van energie-opwekking.

Praktisch is het van belang om zo snel mogelijk het hele terrein, in de huidige staat, kostendekkend te gaan exploiteren en ervoor te zorgen dat de gebouwen niet in verval raken. Daarmee verandert de fabriek van een probleem in een kans. De gebouwen worden dusdanig opgeknapt dat het erfgoed bewaard blijft voor de toekomst en dat ze beter geïsoleerd zijn, maar ze worden niet in nieuwstaat teruggebracht. Dat is goedkoper, maar ook leuker: de gebruikssporen op de gebouwen zijn immers net zo goed een stukje geschiedenis als het erfgoed zelf.

Er is een kosten- en batenanalyse per bouwdeel gemaakt, voor ingrepen op het gebied van energie, renovatie en inrichting. Op elk moment kan worden bepaald wat de beste ontwikkelstap is, gegeven de vraag naar ruimte, de stand van techniek, en de beschikbare middelen uit huuropbrengsten en crowdfunding. Elke ingreep zorgt ervoor dat het complex beter functioneert en zo de middelen en het draagvlak kan genereren die nodig zijn voor de volgende stap.

GENETISCH ALGORITME

26 Bestaande rekenmodellen voor vastgoedontwikkeling gaan uit van een stabiele markt en een grote startinvestering die in ca 20 jaar wordt afgeschreven. Wanneer marktonderzoek uitwijst dat er voldoende vraag is naar het geplande soort ruimte dan wordt er begonnen en anders niet. In deze modellen kan niet worden geanticipeerd op grote marktveranderingen en is een geleidelijke ontwikkeling moeilijk in te passen. Het wordt al snel te complex om alle mogelijke ontwikkelingen tegen elkaar af te wegen, en daar de beste strategie uit te kiezen.

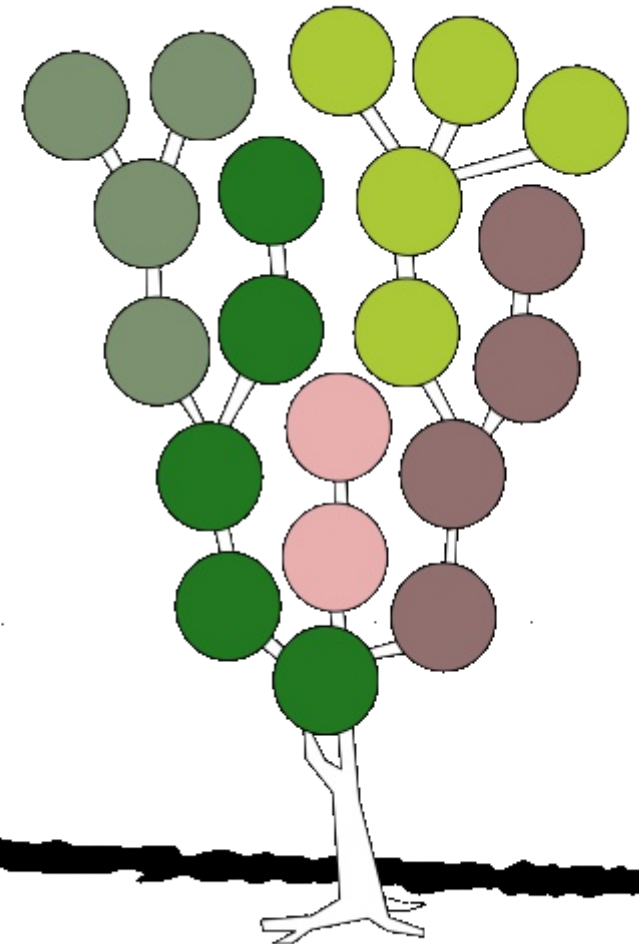
Daarom heeft De War speciale software ontwikkeld die deze puzzel legt, met behulp van een genetisch algoritme. Eerst is een lijst gemaakt van alle ingrepen die op het terrein gedaan moeten worden: renovatie van de gebouwen, energiemaatregelen, aanleg van een tuin, restauratie van de schoorsteen et cetera. Elke ingreep kost geld en verandert iets aan de exploitatie. Een gebouw slopen verkleint het verhuurbaar oppervlak, een verwarmde ruimte kan voor meer worden verhuurd.

Het programma kiest nu een willekeurige volgorde waarin de ingrepen over 20 jaar worden gespreid. Deze volgorde krijgt dan een rapportcijfer, afhankelijk van een aantal criteria: Hoeveel geld moet er geleend worden, en hoe lang? Hoe verloopt de exploitatie in de gekozen volgorde? Komt deze onder nul, dan is De War failliet, komt deze boven nul, dan is het beschikbare geld niet nuttig besteed. Hoe zijn de ingrepen in de tijd gespreid?

Op deze manier worden steeds een paar honderd mogelijke volgordes doorgerekend. De beste 10% worden geselecteerd aan de hand van hun rapportcijfer. Van deze selectie worden variaties gemaakt die ook weer worden beoordeeld.

Op deze manier wordt langzaam een optimale fasering 'geëvolueerd', waarin het geld maximaal wordt benut, maar er ook niet te veel geld wordt uitgegeven, en waarin de ontwikkeling ook niet te snel gaat.

Tijdens de ontwikkeling van het terrein blijft het algoritme nuttig: Wanneer er iets verandert in bijvoorbeeld de kosten van een bepaalde ingreep of de vraag naar een bepaald soort ruimte, dan kan snel worden berekend wat op dat moment de beste strategie is. Door een bepaalde ingreep uit te stellen en een andere naar voren te halen kan steeds optimaal worden ingespeeld op de vraag van dat moment. 27

6. FINANCIËN

De exploitatie van de activiteiten in De War is kostendekkend. De War ontvangt geen structurele subsidie. Ook voor toekomstige activiteiten wordt steeds gezocht naar initiatieven die zichzelf kunnen bedruipen.

De leegstandsbeheer van het vastgoed is op dit moment licht verliesgevend. Daarbinnen nemen de initiatiefnemers van dit plan zo'n 50% van de totale huurstroombaan voor hun rekening over 37% van het effectief verhuurbare oppervlak. Op het moment dat deze groep het hele terrein gaat beheren ontstaat er een positieve kasstroom waarin ook ruimte is voor investeringen. Er is op dit moment een lijst met belangstellenden die graag willen instappen.

Wanneer de huidige gebruikers van de gebouwen meer huurzekerheid krijgen zullen ze bereid zijn meer te investeren in de kwaliteit van de plek, en naarmate de gebruikskwaliteit van de gebouwen omhoog gaat en er meer synergie op het terrein ontstaat, zullen de huren ook wat kunnen stijgen.

Investeringen in het verbeteren van het terrein worden geleidelijk gedaan, per bouwdeel steeds zodra het geld daarvoor is verdiend uit de exploitatie, aangevuld met projectgebonden crowdsourcing, sponsoring en incidentele subsidies, bijvoorbeeld voor erfgoedherstel.

Het bod dat De War uitbrengt wordt gebaseerd op: Een huurplan waarin het gehele verhuurbare oppervlak van de opstallen is opgenomen tegen gerealiseerde huurtarieven in de afgelopen 10 jaar; De verwachte kosten voor achterstallig onderhoud en het opruimen van bodemverontreiniging; Een onafhankelijke taxatie; De speelruimte voor financiering die wordt afgegeven door bank en crowdfunders.

Start

De landbouwproducties
uit afgelopen eeuw hebben de productiviteit van een stuk grond enorm verhoogd.

Door de landbouwproducties
van geavanceerde machines door
ondermeer zaai- en
irrigatie-
gebruik
kunstmest

zonder kunstmest, irrigatie of bestrijdingsmiddelen. Door de functies die soorten in het
bos voor elkaar hebben goed te bestuderen en te zoeken naar eetbare varianten voor deze soorten
kan een eetbaar ecosysteem ontwikkeld worden. Dit heet 'forest garden'. In De War komt een proeftuin voor binnenstedelijke voedselproductie
en naar verwerking van de oogst daaruit in smakelijke gerechten
dringen, maar tegelijk blijven voorzien in gezond, divers en vers voedsel.

het

belangrijk nadeel van
van soorten in een monocultuur die vatbaar is voor ziektes en plagen
Een bos is een
robuust ecosysteem dat heel efficiënt zonlicht en CO2 omzet in biomassa

is dat ze een
van deze technieken
zijn ze vooral geschikt voor het verbouwen

Er wordt onderzoek gedaan naar kleinschalige eetbare ecosystemen
in biomassa
stoffen terug-

7. AMERSFOORT EN DE WAR

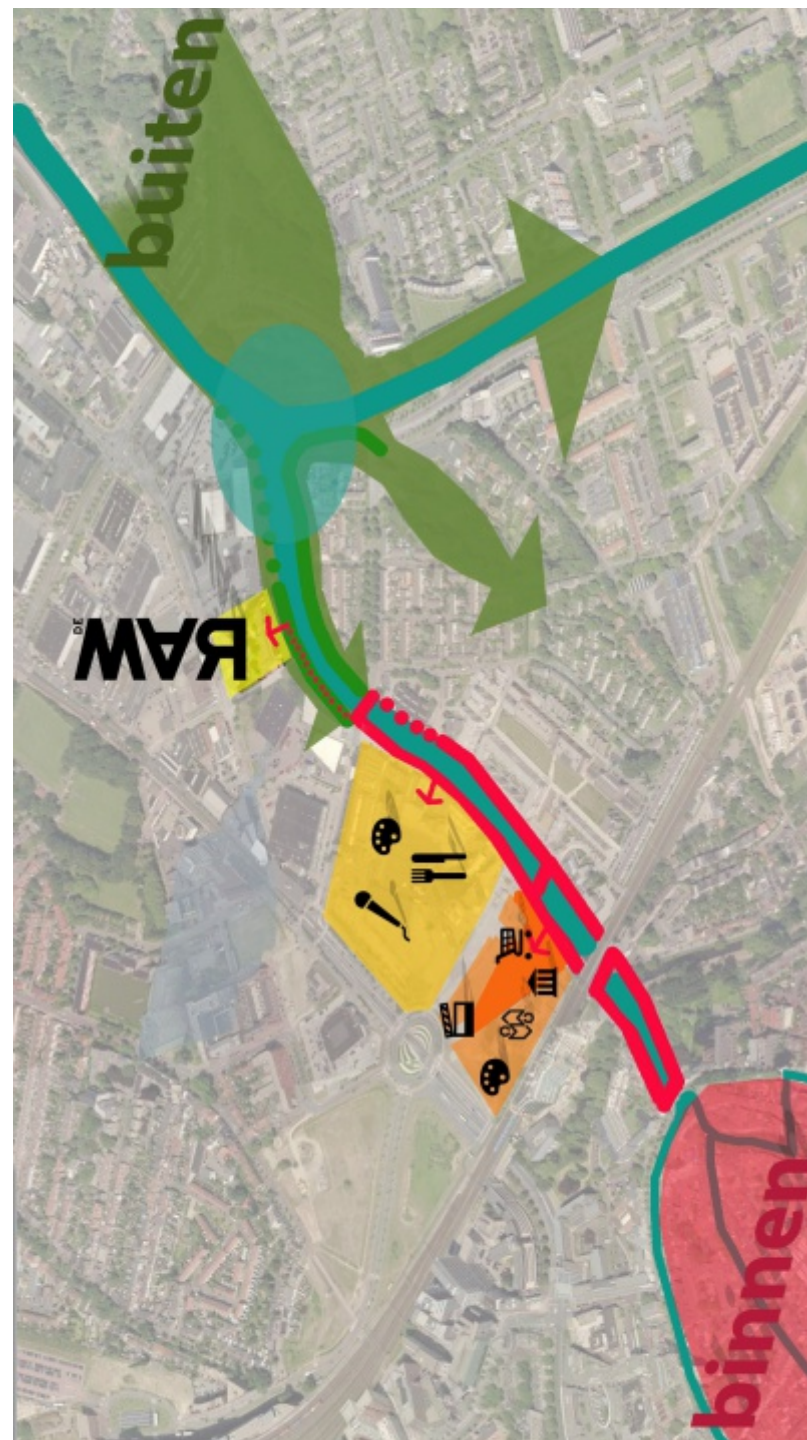
De War ligt op de kop van Isselt, tussen de binnenstad en bedrijventerrein Isselt, met aan weerszijden de woonwijken Soesterkwartier en de Koppel. Aan de kant van de binnenstad ligt het Oliemolenkwartier, waar recent een nieuw gebouw van de Hogeschool Utrecht, locaties voor de creatieve industrie en het nieuwe Eemplein met verschillende uitgaansvoorzieningen zijn gerealiseerd.

Het is daarmee een overgangsgebied tussen verschillende stedelijke functies: wonen, werken, onderwijs, industrie en recreatie. De verwachting is dat het gebied de komende decennia langzaam verder zal transformeren van industrie tot een gemengd wonen/werken gebied. Daar past De War uitstekend in, met woningen, gedeelde kantoorruimtes voor creatieven, een grote eetbare tuin, openbare werkplaatsen, horeca en kunst.

Het gebied is een knooppunt van verkeersstromen. Voor verkeer vanaf de A1 is de kop van Isselt de toegangspoort tot de binnenstad. De oude fabriek ligt langs de enige bevaarbare toegangsweg naar de stad. Het gebied is een doorgangsgebied voor langzaam verkeer en fietsers tussen binnenstad, Isselt en omliggende woonwijken.

Inmiddels weet steeds meer publiek de plek te vinden. Er zijn wekelijks voorstellingen, lezingen of andere activiteiten. Het sinds 2010 in De War gevestigde FabLab* vormt een schakel tussen onderwijs, onderzoek en kleinschalige productie. Zo vormt De War na de binnenstad, het Eemplein en het Oliemolenkwartier een volgende culturele stapsteen aan de Eem.

* zie pagina 44

De afgelopen jaren is het stadshart van Amersfoort langzaam richting Isselt gegroeid. De WAR ligt daardoor niet meer geïsoleerd op een industrieterrein, maar is na het Eemplein en het Oliemolenkwartier een logische volgende stapsteen van stedelijke cultuur langs de Eem geworden.

Universiteit Amersfoort

Waar onderzoek, onder druk van
bezuinigingen, steeds meer wordt onderworpen
aan de markt of aan de bestuurskwaliteiten
van managers, is het nodig een
vrijhaven
voor onafhankelijk onderzoek
in-te richten.

Universiteit Amersfoort is een
experimentele universiteit en kent geen gescheiden
departementen of faculteiten. Het onderzoek
bestaat uit de projecten van
onafhankelijke onderzoekers die samen
een verzameling onderzoeksfaciliteiten delen
en gebruik maken van elkaars
kennis en vaardigheden.

8. DUURZAAMHEID

De War is een plek voor onderzoek en ontwikkeling. Omdat het nut daarvan meestal pas op lange termijn zichtbaar wordt, kan de plek niet afhankelijk zijn van een verdienmodel waarin winst op korte termijn het streven is. De plek moet zo duurzaam mogelijk worden vormgegeven.

In de exploitatie van De War wordt daarom gestreefd naar financiële onafhankelijkheid. Structurele subsidie of één grote commerciële huurder als drager voor het plan passen niet in dat streven. Er is een coöp opgericht waarin kunstenaars, uitvinders en wetenschappers samenwerken om een ensemble van werkplaatsen en laboratoria te financieren die iedereen kan gebruiken.

Bij het renoveren van de gebouwen wordt gebruik gemaakt van hergebruikte of hernieuwbare materialen en wordt niets vervangen dat nog gerepareerd kan worden. De locatie zelf is daar ook een voorbeeld van. Een bestaand gebouw van een nieuwe bestemming voorzien is altijd duurzamer dan sloop-en-nieuwbouw.

Het streven is om het terrein van De War volledig energieneutraal te maken, waarbij de energie die wordt gebruikt op het terrein zelf wordt opgewekt.

Een belangrijk onderdeel van het plan is ook de eetbare tuin. Het is een onderzoeksplek waar, onder andere door het TransitieLab*, onderzoek gedaan zal worden naar binnenstedelijke voedselproductie (stadslandbouw). Twee ronde kasgebouwen komen op de plek waar vroeger de bezinkbassins van de oude waterzuivering stonden. Met het ontwerp van de tuin wordt dus een stukje geschiedenis zichtbaar gemaakt.

* zie pagina 44

ENERGIE

Voor het hele terrein wordt bekeken welke stromen in en uit gaan, in de vorm van gas, elektriciteit, warmte, voedsel, materialen en afval. Waar mogelijk worden binnen het terrein kringlopen gesloten. Zaagsel uit de houtwerkplaats kan worden samengeperst tot pellets die CO₂ neutraal verbrand kunnen worden in een speciale CV ketel. Plasticafval kan worden omgesmolten tot grondstof voor de 3D printer. Urine bevat fosfaat dat voeding is voor planten. Poep en groenafval kunnen worden vergist en omgezet in elektriciteit en compost. En hemelwater kan prima worden gebruikt voor schoonmaken en plantengieten.

Per gebouw wordt bekeken hoe er maximaal gebruik van kan worden gemaakt. Ze worden zo goed mogelijk geïsoleerd met gebruik van hernieuwbare materialen of hergebruikte materialen uit (bouw)afvalstromen. Voor alle daken wordt nagegaan hoeveel regenwater, biomassa, zonnewarmte, elektriciteit of windenergie er kan worden geoogst. Is een gevel op het zuiden gericht? Dan kan er wellicht een verticale tuin worden geïnstalleerd. En met efficiënte warmtewisselaars kunnen kasgebouwen per saldo meer energie invangen dan ze zelf nodig hebben.

VEELGESTELDE VRAGEN

maar... hoe dan?

Nou gewoon, kijk maar naar iets wat jij interessant vindt, dan zul je zien dat we aan veel dingen wel hebben gedacht en een manier hebben gevonden om te zorgen dat het voor ons mogelijk is om dit plan te realiseren. Als we ergens niet aan hebben gedacht, dan kun je ons helpen door ons te vertellen wat er nog aan schort, al dan niet met een mogelijke oplossing. Zo wordt De War ook een beetje van jou.

wat is nu weer waardebeoordeling achteraf?

Bij waardebeoordeling achteraf bepaal je zelf wat je voor gebruik van bepaalde faciliteiten wilt en kunt betalen, nadat je ervan gebruik hebt gemaakt. Je geeft hiermee dus de waarde aan die het gebruik voor jou en je omgeving heeft gehad. Dingen die je daarbij kunt afvragen zijn: Hoeveel wijzer of gelukkiger ben ik geworden van deelname of gebruik? Wat zouden deze faciliteiten mij elders hebben gekost? Wat kan ik redelijkerwijs missen, gezien mijn budget? Niet alle gebruik in De War werkt op basis van waardebeoordeling achteraf; vaste huur, catering en verbruiksmaterialen hebben bijvoorbeeld een vaste prijs. Misschien dat we het in de toekomst aandurven om ook die vaste prijzen los te laten.

zijn jullie niet idealistisch?

Absoluut! We denken graag na over hoe onze maatschappij er beter uit zou kunnen zien en proberen daar ook wat aan te doen. Maar we houden er ook van wanneer plannen werkelijkheid worden, en dat kan alleen wanneer ze een gezonde financiële en organisatorische basis hebben.

wat bedoelen jullie met onderzoek?

Met onderzoek bedoelen we alles wat direct of indirect bijdraagt aan het vergaren van kennis of inzicht. Dat kan zijn in de kunst, wetenschap, duurzaamheid of innovatie. Iedereen die nieuwsgierigheidsgedreven of niet-commercieel onderzoek wil doen is welkom in De War. Zo bieden we een plek aan activiteiten die het op andere plekken steeds moeilijker krijgen. Onderzoek waarvoor iedere samenleving een plekje vrij zou moeten houden.

wat bedoelen jullie met transitie?

We denken dat er een belangrijke verandering in onze maatschappij plaatsvindt. Een overgang van afhankelijkheid van eindige bronnen zoals olie, naar een manier van leven waarbij we alleen dat gebruiken wat gedurende ons leven kan worden aangevuld. Maar ook een overgang van leven en werken met copyrights en octrooien naar een open peer-to-peer-maatschappij waarin we kennis en kunde delen om ons gezamenlijk te kunnen ontwikkelen. De rijkdom die we nastreven is dus eerder een inhoudelijke dan een financiële rijkdom.

waarom geen commerciële partner?

Een veelgebruikte strategie van ideële initiatieven is om een gedeelte van hun onderkomen te verhuren aan een commerciële partij. Wij kiezen daar niet voor. In de eerste plaats omdat dat niet nodig is. Met de huur die nu bij elkaar wordt gebracht is het prima mogelijk het terrein te kopen en op te knappen. Ook willen we alle ruimte maximaal benutten als vrijruimte. Daarbinnen zal eerder een waardevolle samenwerking ontstaan dan met een bedrijf dat niet afhankelijk is van deze synergie. Tenslotte zien we een partij die een groot deel van het geld in het laatje brengt ook niet per se als een betrouwbare inkomstenbron. Liever verhuren we aan een heleboel kleinere huurders. Afgelopen 10 jaar hebben bewezen dat dit uitstekend werkt.

WAT IS DAT?

Wat is het TransitieLab?

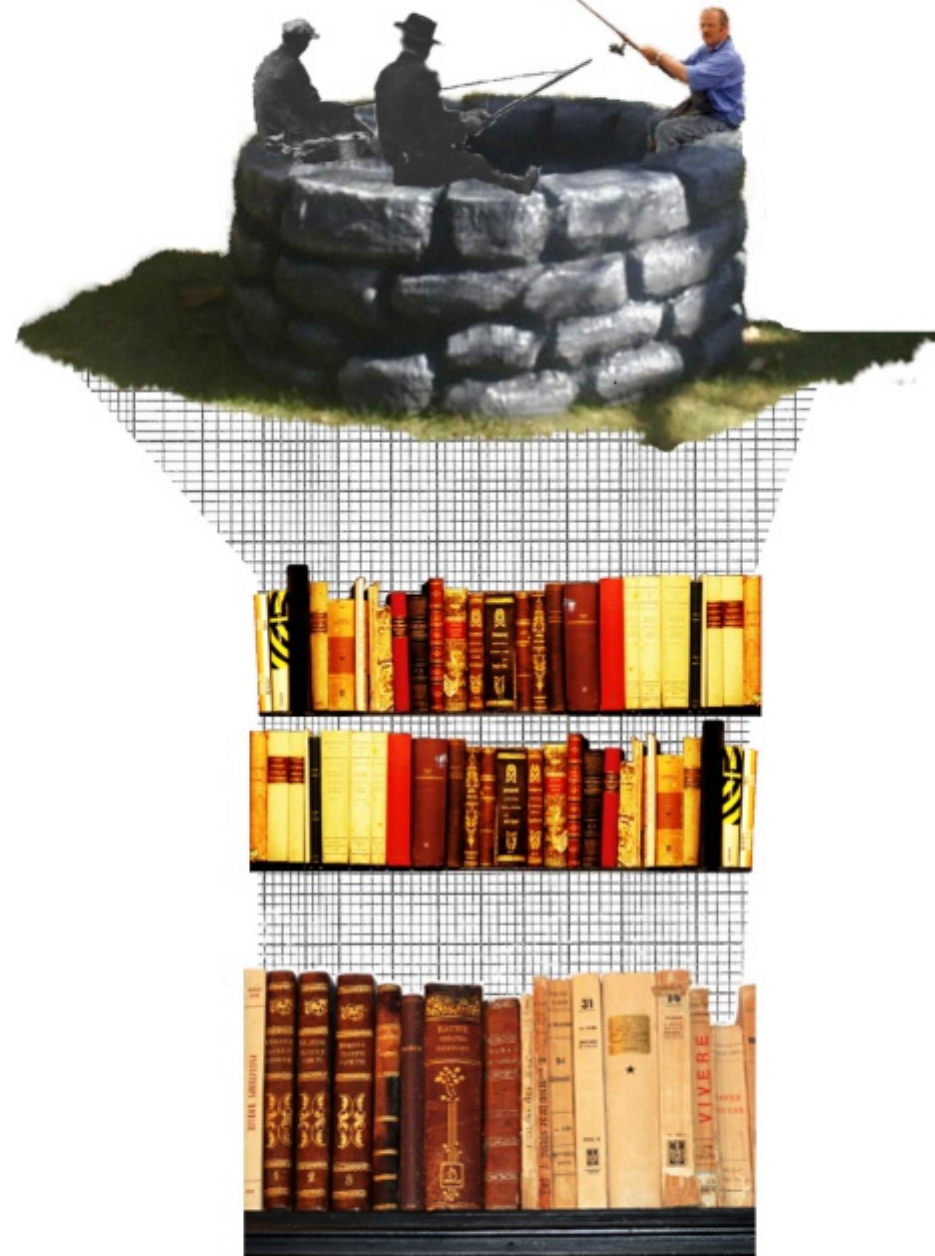
Het transitielab is een doe-plek voor duurzaamheid. Er is geen agenda of vooropgezet plan. Het fungeert als een vast ontmoetingspunt waar mensen samen aan de slag kunnen met alle goede ideeën voor een duurzame toekomst. Er zijn mensen bezig met mobiele moestuinen, kleinschalige mestvergisters, het houden van bijen, het inventariseren van bestrijdingsmiddelen, natuurlijke rietfiltersystemen en duurzame kaarten.

Wat is een FabLab?

FabLab Amersfoort is een open werkplaats met digitaal gereedschap die deel uit maakt van het wereldwijde netwerk van FabLabs. Iedereen mag de aanwezige machines gebruiken om (bijna) alles mee te maken, bijvoorbeeld een lasercutter en een 3D printer. Hiermee kun je opeens materialen zoals plastic en hout heel precies en reproduceerbaar bewerken. Mensen komen er bijvoorbeeld om prototypes te maken, te experimenteren met materialen en kleine productie te draaien. FabLab Amersfoort is zonder subsidies opgezet als het eerste grassroots FabLab ter wereld. De focus in FabLab Amersfoort ligt op hergebruik, duurzaamheid en opensource.

Wat is het Studium Generale?

Studium Generale Amersfoort is het podium voor wetenschap waar alle Amersfoorters kunnen kennismaken met het onderzoek van wetenschappers. Elke maand komt een wetenschapper vertellen over zijn of haar onderzoek. Het programma is heel divers: van actuele onderwerpen in de wetenschap, tot meer specifieke onderzoeken. Op deze manier komt een veelzijdig scala van wetenschap aan bod.

Wat is een Repair café?

Repair Cafés zijn gratis toegankelijke bijeenkomsten die draaien om (samen) repareren. Er is gereedschap en materiaal aanwezig om alle mogelijke reparaties uit te voeren op kleding, meubels, elektrische apparaten, fietsen, speelgoed etc. Bezoekers nemen van thuis kapotte spullen mee. In het Repair Café gaan ze samen met de aanwezige deskundigen aan de slag. Zo valt er altijd wel wat te leren. Wie niets heeft om te repareren, neemt een kop koffie of thee. Of gaat helpen bij een reparatie van iemand anders.

Wat is Eetcafé Smullenpannen?

Bij de Smullenpannen eet je voor een schappelijk bedrag een biologisch, vegetarisch 3-gangen menu, soms zelfs met live muziek. Bij voorstellingen en lezingen in De War bakken de Smullenpannen vaak taarten. De Smullenpannen is een voorproefje van hoe horeca op het terrein van De War er in de toekomst uit kan zien: biologisch, lekker, lokaal, verrassend en betaalbaar.

Wat is Universiteit Amersfoort?

Universiteit Amersfoort is een experimentele universiteit. Een vrijruimte voor onderzoek en ontwikkeling in Amersfoort. Het Magazijn op het terrein van De War is beschikbaar voor workshops, demonstraties, experimenten en lezingen op het gebied van wetenschap, kunst, techniek, duurzaamheid en educatie. Het idee is dat wetenschappers/onderzoekers die niet per se aan een universiteit verbonden zijn, gezamenlijke voorzieningen kunnen gebruiken.

Wat is Café Mwar?

Tweemaandelijks theateraal literair podium in De War! Korte teksten, vreemde voorvallen en liedjes tussendoor. Achteraf wordt gegeten en gewichtig gepraat.

Wat is OpenToko?

OpenToko is een kennisuitwisselings-netwerk. Er worden informele workshops georganiseerd over allerlei technische vaardigheden, van computers programmeren tot breien. De opgetelde expertise van de hele groep is altijd groter dan die van de individuen, waardoor iedereen er wijzer van wordt. Op deze manier ontstaat een netwerk van experts die allemaal zowel nieuwe kennis opnemen als leveren.

Wie zijn de Spullenmannen?

De Spullenmannen maken theater, installaties, beeldende kunst en uitvindingen-waar-niemand-op-zit-te-wachten. Ze delen een voorliefde voor oude spullen. Met deze welvaartsresten is een eigen beeldtaal ontwikkeld. De Spullenmannen richten zich niet op één bepaald genre of kunstdiscipline, maar zoeken per project de vorm waar het idee om vraagt. Hiermee wordt een divers en wisselend publiek bereikt, in binnen- en buitenland.

Wat is Plan B?

PlanB is de naam van de coöperatie die gaat zorgen voor de invulling van het terrein dat we De War noemen. Ook is het de rechtsvorm waaronder we veel projecten zullen gaan realiseren.

Wat zijn virtuele faciliteiten?

Met Plan B willen we ook virtueel een aantal interessante faciliteiten organiseren. Denk aan een opensource, vrij alternatief voor Google Agenda waar we zelf controle over hebben. Tools als Etherpad en Ethercalc als alternatieven voor Google Documenten. Een Diaspora hub als alternatief voor Facebook. OwnCloud als alternatief voor Dropbox.

Welkom in De War!

Wanneer je een land binnenkomt staat er vaak een overzichtelijk bord met de belangrijkste spelregels die er gelden. Hoe hard mag je er rijden? Wat voor geld wordt er gebruikt? Welke talen worden er gesproken? In De War werken dingen soms anders dan je misschien bent gewend. Dit bord geeft beknopte uitleg bij de belangrijkste begrippen.

limiet

In het verkeer gelden snelheidslimieten om een weg veilig te kunnen gebruiken met anderen. Om te bepalen hoe we de hele aarde veilig met anderen kunnen delen is er de mondiale voetafdruk. Dat is het aardoppervlak dat nodig is om alles wat iemand verbruikt duurzaam te kunnen produceren. Per persoon was in 2012 zo'n 1.8 hectare beschikbaar, maar lag het verbruik voor Nederlanders op ca 6.2 ha.

organisatie

Veel goederen en diensten worden nog door overheden en bedrijven geleverd. Maar het internet en kleinschalige duurzame technieken zorgen ervoor dat steeds meer zaken aan huis kunnen worden gemaakt of direct van anderen worden betrokken: consumenten worden tegelijk ook producenten. Dit eigen initiatief wordt steeds belangrijker en is meer gebaat bij open kennisdeling dan bij patenten.

waarde

Geld is een handig hulpmiddel om de waarde van iets te bepalen. Het is echter niet zo geschikt voor het meten van immateriële zaken zoals het verwerven van kennis, het beleven van cultuur of het hebben van sociale contacten. In De War zoeken we daarom actief naar andere manieren om kwaliteit te meten, zoals bijvoorbeeld Waardebepaling Achteraf.

gevaar

Onze welvaart wordt bedreigd wanneer bepaalde economische parameters kritische drempels benaderen, zoals staatsschuld, inflatie of werkloosheid. Op iets langere tijdschalen moeten we echter ook een ander percentage scherp in de gaten houden: dat van broeikasgas in de atmosfeer waarboven een onbeheersbare klimaatverandering plaats kan vinden.

De War

ha/p

p2p

GNH

CO₂

%00000

De voormalige kleurstoffenfabriek Warner Jenkinson, een kleine historie

door Michiel Kruidenier

1881-1887: Amersfoortsche lucifersfabriek

Het fabriekscomplex op de hoek van de Kleine Koppel en de Geldersestraat kent een historie van meer dan 130 jaar. De geschiedenis begint in 1881, toen Jan Barend Beuker uit Zeist en Adriaan van der Valk uit 's-Gravenhage voor fl.210,- van de logementhouder Albertus Schimmel een terrein kochten op de linkeroever van de rivier de Eem. Zij stichtten hierop de Amersfoortsche Lucifersfabriek, ook wel bekend als Stoomlucifersfabriek De Eem.

De locatie van de fabriek was zorgvuldig gekozen. Na de aanleg van de eerste spoorlijn in 1862-1863 had de noordzijde van Amersfoort zich tot industriegebied ontwikkeld. Op de beide oevers van de rivier de Eem vestigden zich nieuwe bedrijven, die de bestaande molens en pakhuizen verdrongen. De nieuwe lucifersfabriek kwam - vanwege het brandgevaar - zo ver mogelijk van het centrum af te liggen. De ligging aan de rivier maakte het transport over water mogelijk.

Het fabriekscomplex werd ontworpen door G.B. Salm. Deze bekende Amsterdamse architect, die enkele jaren daarvoor, in 1873, ook de Amersfoortsche-Beiersch-Bierbrouwerij aan het Smallepad had gebouwd, ontwierp een complex in de toen moderne neorenaissance-stijl. Langs de rivier werd een lange muur geplaatst, waarin zich links een toegangspoort bevond. Rechts van de poort, direct achter de muur, werd een klein gebouwtje geplaatst, dat dienst deed als laboratorium. Links van de poort, aan de zijde van de Geldersestraat, lag het kantoor, dat tevens dienst deed als bedrijfswoning. Aan de achterzijde was het kantoor door middel van een muurtje verbonden met een korte vleugel van twee bouwlagen hoog, evenwijdig aan de Geldersestraat gelegen.

Paketiket uit omstreeks 1885, waarbij het bouwvolume en de bouwhoogte van het complex sterk is overdreven. Ook het aantal schoorstenen is opmerkelijk.

Haaks hierop, aan de achterzijde van het fabrieksterrein, lag de eigenlijke fabriek: een langgerekte hoofdmassa van één bouwlaag. De fabrieksschoorsteen werd aan de achterzijde van de het complex neer-gezet, zoveel mogelijk in de zichtlijn van de Kleine Koppel.

In 1883 werd de lucifersfabriek in gebruik genomen. Uit rapportages van de Amersfoortse Kamer van Koophandel en Fabrieken blijkt dat het bedrijf sterk gemechaniseerd was. Het beschikte over een stoomketel, vervaardigd door de firma H. Jonker & Zoon uit Amsterdam, en twee stoommachines. In een verslag van diezelfde Kamer van Koophandel uit 1883 is eveneens te lezen dat er in dat jaar tachtig mensen werkten en er wekelijks 50.000 doosjes lucifers werden gemaakt. Door het succes moest het bedrijf al in 1886 worden uitgebreid. Het zuidelijke deel van het grote fabrieksgebouw werd met een verdieping opgehoogd. Toch heeft de lucifersfabriek niet lang bestaan. Eind 1887 ging het bedrijf, samen met lucifersfabrieken in Apeldoorn, Deventer en Eindhoven, verder onder de naam NV. Verenigde Nederlandsche Lucifersfabrieken (VNLF). Het nieuwe bedrijf vestigde zich in Eindhoven.

1888-1918: Pick, Lange & Co. / Chemische Fabriek Amersfoort / NV. Farbwerk Amersfoort

In de lege panden van de lucifersfabriek begonnen in 1888 de Duitse industriëlen Paul Pick, Martin Lange en Gustav Cornheim een kleurstoffenfabriek, die ondanks vele naamswijzigingen, overnames en samenwerkingsverbanden feitelijk tot 2001 bleef bestaan. Het bedrijf Pick, Lange & Co. maakte vooral kleurstoffen voor de textielindustrie. De schaal van het bedrijf bleef bescheiden; het personeelsbestand overschreed nooit de twintig.

Tegenvallende resultaten leidden ertoe dat in 1902 enkele firmanten opstapten en het bedrijf verder ging onder de naam Chemische Fabriek Amersfoort, voorheen Pick, Lange & Co., waarvan de hoofdzetel in Amsterdam was gevestigd. In 1904 werd het bedrijf geliquideerd en in een openbare zitting verkocht.

Ontwerp voor de nieuwe vleugel, gevel zuidzijde, blauwdruk 1907.

Het bedrijf werd voortgezet onder leiding van de Duitser Carl Friedrich Hennings onder de naam NV. Farbwerk Amersfoort. De indeling van de fabriek werd gewijzigd. Het hoofdgebouw werd onderverdeeld in een malerij, twee magazijnen, fabrieksruidten, een machinekamer, een ketelhuis, een smederij en een droogkamer. In de vleugel aan de Geldersestraat bevonden zich pak- en vullokalen en een timmermanswerkplaats. In 1907 werd er aan het complex een nieuwe vleugel toegevoegd, gelegen tussen de noordzijde van het fabrieksgebouw en de Eem. Deze vleugel was ontworpen door de architect W. van Schaik en diende voor de vervaardiging van farmaceutische producten en de opslag van terpentijn en spiritus.

1918-1961: Nederlandsche Kleurstof Industrie (NKI)

In 1918 kregen Jacob Johannes Otto uit Amersfoort en G.J. Zweers uit Amsterdam de meerderheid van de aandelen van Farbwerk in handen. Jacob Otto was reeds in 1890 bij het bedrijf in dienst getreden als laboratoriumassistent. Vanaf 1920 woonde hij met zijn gezin op het fabrieksterrein, in de bijbehorende dienstwoning. Hennings moest het veld ruimen en de fabrieksnaam werd gewijzigd in Nederlandsche Kleurstof Industrie (NKI), waaraan overigens nog lange tijd 'voorheen Pick, Lange & Co.' werd toegevoegd. Ook de naam 'Farbwerk' werd nog lange tijd gehanteerd. Onder leiding van technisch directeur Otto en financieel directeur Zweers ging het bedrijf zich toeleggen op het maken van kleurstofcomposities. Ingekochte pigmenten werden gemengd, versneden en versmolten. Er vond dus geen werkelijke productie meer plaats.

De fabrieksgebouwen ondervonden in deze periode weinig veranderingen. Alleen tussen het laboratoriumgebouw en de fabrieksmuur werden in 1932 een glasoverkapping en een kolenbergplaats gebouwd. Vanaf dat jaar tot aan de Tweede Wereldoorlog werd in het laborator-

umgebouw de NV. Chemische Farmaceutische Praeparaten-fabriek Farma ondergebracht, een dochteronderneming van de NKI voor de vervaardiging van 'organotherapeutische materialen'.

Na de dood van Zweers in 1938 kreeg Jacob Otto de volledige zeggenschap over de fabriek. Alhoewel het kleurstoffenbedrijf in die jaren bescheiden van omvang bleef, nam het aantal binnenlandse klanten in het begin van de Tweede Wereldoorlog toe, doordat de import en concurrentie vanuit het buitenland wegviel. Daarnaast wist men aanvankelijk zelfs de export naar Franstalige gebieden in Afrika nog te vergroten. In de laatste jaren van de oorlog richtte het bedrijf zich op het mengen van kleurstoffen voor surrogaten van voedings- en genotmiddelen, zoals thee, koffie en vruchtendrank. Ook verfstoffen voor het opwaarderen van oude legerkleding werden populair. In 1944 kwam het bedrijf, net als de rest van de Nederlandse industrie, zo goed als stil te liggen.

Na de oorlog, in 1946, werd voor het eerst sinds 1918 de kleurstoffenproductie weer opgenomen. Hiervoor werd een installatie gebouwd, waarvoor aannemer De Bruin de funderingen legde. De benodigde houten roerkuipen werden gemaakt van hout dat afkomstig was van de oude roerkuipen. Ook deden de eerste elektromotoren hun intrede, zodat de stoommachine kon worden afgedankt. De productie van levensmiddelenkleurstoffen groeide voorspoedig en nieuwe productgroepen werden toegevoegd, zoals inkt en markeringsproducten voor vloeibare brandstoffen en reinigingsmiddelen. In de jaren vijftig was het aantal installaties uitgegroeid van een tot vier.

Na de dood van Otto Sr. in 1953 kwam de leiding in handen van zijn jongste zoon Jacob Johannes Otto Jr., die reeds in 1934 tot commercieel directeur was benoemd. De zoon van Otto Jr., Jaap J. Otto en zijn

schoonzoon Dirk J. van Es zouden eveneens een directiefunctie in het bedrijf krijgen. Het was waarschijnlijk Jacob Otto Jr. die omstreeks 1953 de nieuwe bedrijfswoning aan de Kleine Koppel 40 liet bouwen, waarschijnlijk omdat de oude woning uit 1881-1883 aan de zijde van de Eem in gebruik werd genomen als kantoor.

De naam 'Farbwerk' zou nog lange tijd in gebruik blijven, zo ook bij dit etiket uit omstreeks 1943.

1961-2001: Williams / Morton / Warner Jenkinson

In 1961 ging de NKI een 'joint venture' aan met het Engelse Williams Ltd., waarvoor de naam Williams-Nedklind werd bedacht. Het succes was dusdanig, dat de fabriek in 1967 fors werd uitgebreid. Men had het plan opgevat om langs de Eem een langgerekt, nieuw gebouw neer te zetten, waarvoor het oude woonhuis/kantoor, het voormalige laboratoriumgebouw, dat nu dienst deed als was- en kleedlokaal, en de fabrieksmuur zouden moeten worden afgebroken. De nieuwbouw was ontworpen door de architect ir. J.Th. van Dijk.

Na de bouw van het meest noordelijke deel werden de plannen aangepast. In 1969 kwam de NKI namelijk in handen van het Amerikaanse Morton, die in 1967 ook het Engelse Williams had overgenomen. Morton Thiokol, later veranderd in Morton Chemical Company, maakte vooral industriële kleefstoffen. De nieuwbouw werd dan ook niet alleen bestemd voor de fabricage van kleurstoffen, maar ook voor polymeer-kleefstoffen. Het gebouw kreeg hiertoe twee installaties met koppelkuipen van 7.500 liter. Het oude fabriekspand uit 1881-1883 werd gebruikt voor de productie van technische kleurstoffen, vooral voor de olie-industrie.

Door de overname werd de bouw van het zuidelijk deel uitgesteld. Pas in 1974 werd op de plek van het woonhuis/kantoor aan de zijde van de Geldersestraat alsnog nieuwbouw geplaatst. Dit deel, dat in de oorspronkelijke plannen hoger zou zijn dan het eerste deel uit 1967, kreeg nu dezelfde bouwhoogte. Het gebouw ging dienst doen als service-gebouw en kreeg een kantine, nieuwe was- en kleedlokalen en een laboratorium. Het oude laboratoriumgebouwtje bleef gehandhaafd en werd in gebruik genomen als kantoor. Wel werd het westelijk deel, het magazijn, afgebroken, om op de binnenplaats meer openheid te creëren. De ingang van het complex verschoof van de Eemzijde naar de Geldersestraat en het binnenterrein werd bestraat met betonplaten.

De kleurstoffenfabriek omstreeks 1970. Het eerste deel van de nieuwbouw is gereed. Rechts naast het complex ligt de voormalige waterzuiveringsinstallatie.

Rond 1980 had de Amersfoortse vestiging 125 werknemers en een omzet van veertig miljoen gulden. De groei had echter ook een keerzijde. De jaren zeventig en tachtig kenmerkten zich door tal van milieuschandalen. Buurtbewoners klaagden over kleurstofdeeltjes, die in de lucht en in de rivier belandden. In 1981 werd, mede door toedoen van de Arbeidsinspectie, de afdeling olieoplosbare kleurstoffen gesloten, die was gevestigd in de vleugel uit 1907. Zeven arbeiders werden hierbij ontslagen. De top van de fabrieksschoorsteen werd wegens bouwvalligheid afgebroken en omstreeks 1989 werd er op de noordzijde van het binnenterrein een garage neergezet, die omstreeks 2000 nog eens zou worden vergroot.

In 1991 verkocht Morton de kleurstoffenfabricage aan het Engelse Warner Jenkinson Europe Ltd., dat zelf onderdeel was van de Universal Foods Corporation, een Amerikaans concern dat vooral kleur-, smaak- en geurstoffen voor voedingsmiddelen produceerde. In 1998 werd de buiten gebruik gestelde vleugel uit 1907 afgebroken om plaats te maken voor een nieuw geautomatiseerd magazijn, ontworpen door de Amersfoortse architect Marinus Brinkman. Dit nieuwe magazijn kwam gereed in 2000, maar zou nooit worden gebruikt. In 2001 verplaatste Warner Jenkinson de productie naar Mexico; de Amersfoortse vestiging, waar toen nog circa vijftig mensen werkten, werd gesloten.

2001-heden: Spullenmannen / De War

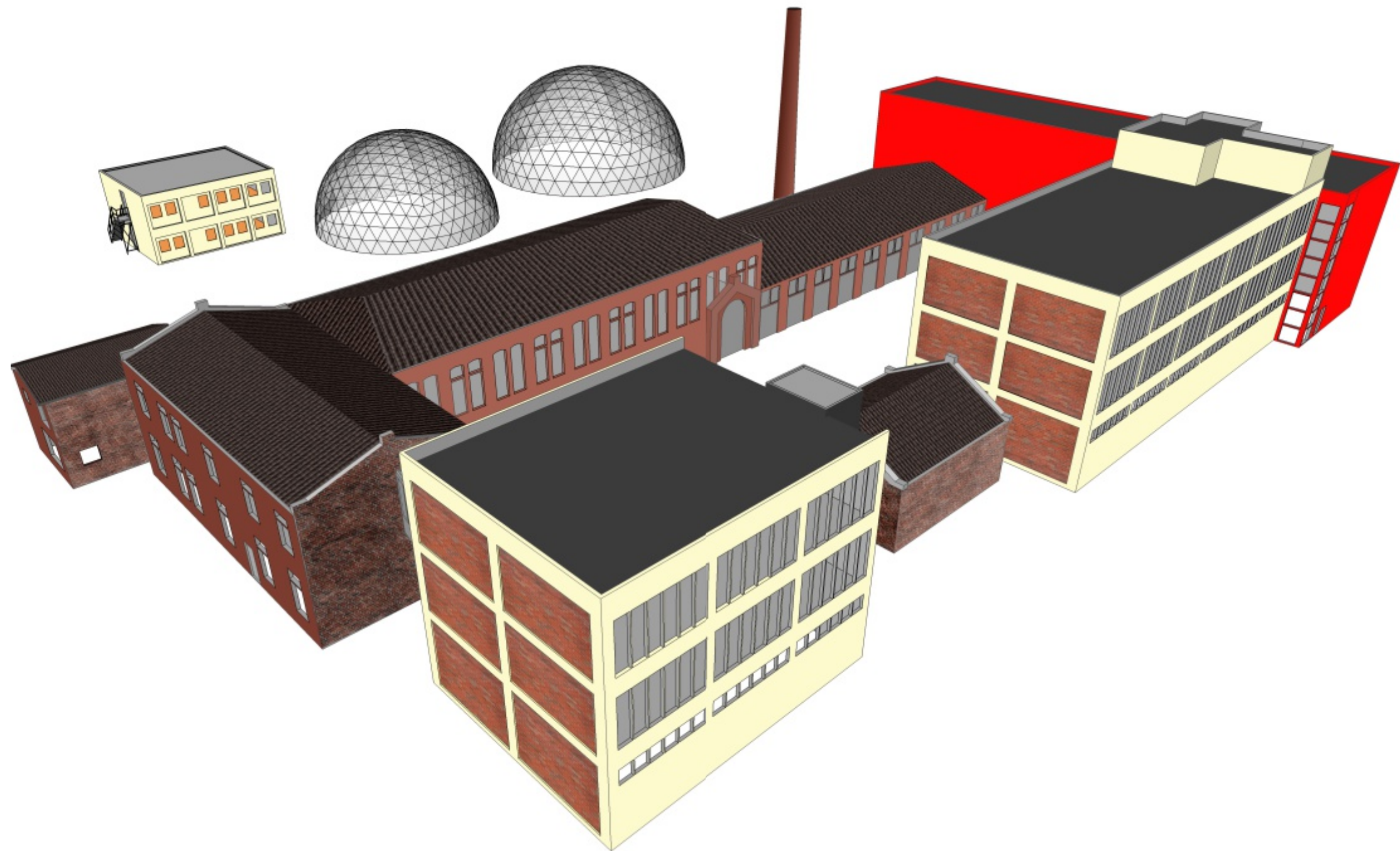
Na het vertrek van Warner Jenkinson werden het terrein en de opstallen gekocht door de gemeente. De ruimten worden sindsdien verhuurd aan diverse bedrijven en kunstenaars. Nagenoeg alle technische installaties zijn inmiddels uit het gebouw verdwenen en veel van de gebouwen verkeren in slechte staat van onderhoud.

Ondanks dat het fabriekscomplex in de loop der tijd vele malen is verbouwd en uitgebreid en er verscheidene onderdelen zijn afgebroken, zijn grote delen van de oorspronkelijke bebouwing uit de periode 1881-1883 nog aanwezig, zoals het hoofdgebouw met schoorsteen, de dwarsvleugel langs de Geldersestraat, het laboratoriumgebouwtje en een restant van de ommuring. Ook de uitbreidingen uit de periode 1967-1974 zijn vanwege hun karakter en uitstraling interessant. Het contrast met de oudere bebouwing zegt veel over de veranderende wijze van denken over industrie, bouwen en bedrijfsvoering. Het is dan ook te hopen dat het oudste nog bestaande fabriekscomplex van Amersfoort een lange toekomst tegemoet kan zien.

- A1. Hoofdgebouw (1881-1883)
- A2. Gedeeltelijke ophoging hoofdgebouw (1886)
- A3. Dwarsvleugel (1881-1883)
- A4. Woonhuis/kantoor (1881-1883), afgebroken 1974
- A5. Woonhuis (ca.1953)
- A6. Aanbouwen (ca.1952-1969)
- B1-2. Laboratorium en ommuring (1881-1883), gedeeltelijk afgebroken in 1967 en 1974
- B3. Kolenbergplaats (1932)
- C1. Noordvleugel (1907), afgebroken in 1998
- C2-4. Aanbouwen (ca.1952-1969), afgebroken omstreeks 1998
- D. Fabrieksgebouw (1967-1969)
- D1-3. Loodsen (ca.1932-1952), afgebroken in 1967
- E. Servicegebouw (1974)
- F1. Aanbouw (ca.1974)
- F2-3. Garage (ca.1989, uitbreiding ca.2000)
- G. Magazijn (2000)

tekeningen door 1meter98, Utrecht

COLOFON

Tekst en beeld in dit boekje werden gemaakt door Diana Wildschut, Dick Bos, Dick Cools, Dirk Zijp, Hannah Visscher, Harmen Zijp, Karen Wins, Maaïke Haneveld, Marijn Schilling, Merel Bakker, en Peter Uithoven.

64

De geschiedenis van de fabriek werd beschreven door Michiel Kruidenier. De gebruikte afbeeldingen in dat verhaal zijn afkomstig uit het waardestellend onderzoek dat in 2010 werd gemaakt door De Onderste Steen, in opdracht van de Stichting Industrieel Erfgoed in de Stad Amersfoort (Siesta).

De volgende personen leverden waardevolle adviezen en berekeningen bij het plan: Bastiaan van de Kraats (1meter98 architecten), Berci Florian (Cooper Feldman), Dirk van Vreeswijk, Gerard Lokhorst (Duurzaam Gebouw), Herman Beens (VBC Notarissen), Hein Veldmaat (RHDHV), Igor Sancisi (Cooper Feldman), Jan Willem van Hall (Rabobank), Joke Sickmann (Siesta), Margot Cooymans, Mariëlle Jongerius (Rabobank), Pieter Buisman (RHDHV), Nicole Esteje (Publicon), Theo Bouwman (ecoScala), Tom Wesseling (RHDHV) en Wim Verheul (Wolter & Dros),

Het 3D model van het terrein werd gemaakt door Bert ter Meer aan de hand van tekeningen die werden gemaakt door leerlingen van het Hoornbeeck College,

Aanvullend onderzoek naar de mogelijkheden van de locatie werd verricht door masterstudenten van de opleidingen HvA vastgoedkunde en HKU binnenhuisarchitectuur.

Voor de illustraties op pagina 33 en 51 is gebruik gemaakt van iconen van The Noun Project ('netwerk' door Yellow, 'winkelwagen' door John Caserta).